

M. TVLLII CICERONIS

PRO

C N. P L A N C I O

ORATIO, PRIMA ET TRICESIMA.

CvM propter egregiam & singularem Cn. I Plancii, iudices, in mea salute custodienda I fidem, tam multos & bonos viros ejus honori viderem esse fautores; capiebam animo non mediocrem voluptatem, quod, cujus officium mihi saluti fuisset, ei meorum temporum memoriam suffragari videbam. Cum autem audirem, meos partim inimicos, partim invidos, huic accusationi esse fautores, eandemque rem adversariam esse in judicio Cn. Plancio, quæ in petitione fuisset adjutrix; dolebam, iudices, & acerbe ferebam, si hujus salus ob eam ipsam causam esset infestior, quod is meam salutem atque vitam sua benevolentia, præsidio, custodiaque texisset. Nunc autem vester, iudices, conspectus & 2

confessus iste reficit & recreat mentem meam, cum intueor & contemplor unumquemque vestrū. Video enim hoc in numero neminem, cui mea salus cara non fuerit; cujus non exstet in me suum meritum; cui non sim obstrictus memoria beneficii sempiterna. Itaque non extimesco, ne Cn. Plancio custodia meæ salutis apud eos obfit, qui meipsum maxime salvum videre voluerunt; sæpiusque, judices, mihi venit in mentem, admirandum esse, M. Laterensem, hominem studiosissimum & dignitatis & salutis meæ, reum sibi hunc potissimum delegisse, quam metuendum, ne vobis id ille magna ratione fecisse videatur. Quamquam mihi non sumo tantum, judices, neque arrogo, ut Cn. Plancium suis erga me meritis impunitatem consecuturum putem. Nisi ejus integerrimam vitam, modestissimos mores, summam fidem, continentiam, pietatem, innocentiam ostendero; nihil de pœna recusabo. si omnia præstitero, quæ sunt a bonis viris expectanda; petam a vobis, judices, ut, cujus misericordia salus mea custodita sit, ei vos vestram misericordiam, me deprecante, tribuatis. Equidem ad reliquos labores, quos in hac causa majores suscipio, quam in ceteris,

etiam hanc molestiam assumo, quod mihi non solum pro Cn. Plancio dicendum est, cujus ego salutem non secus, ac meam, tueri debeo; sed etiam pro me ipso, de quo accusatores plura pæne, quam de re, reoque dixerunt. Quamquam, judices, si quid est in me 2 ipso ita reprehensum, ut id ab hoc sejunctum 4 sit, non me id magnopere conturbat: non enim timeo, ne, quia perraro grati homines reperiantur, idcirco, cum me nimium gratum illi esse dicant, id mihi criminofum esse possit. quæ vero ita sunt agitata ab illis, ut aut merita Cn. Plancii erga me minora esse dicerent, quam a me ipso prædicarentur; aut, si essent summa, negarent ea tamen ita magni, ut ego putarem, ponderis apud vos esse debere: hæc mihi sunt tractanda, judices, & modice, ne quid ipse offendam; & tum denique, cum respondero criminibus, ne non tam innocentia reus sua, quam recordatione meorum temporum, defensus esse videatur.

Sed mihi in causa facili atque explicata, 5 perdifficilis, judices, & lubrica defensionis ratio proponitur. nam, si tantummodo mihi necesse esset contra Laterensem dicere; tamen id ipsum esset in tanto usu nostro, tantaque

amicitia molestum. Vetus enim est lex illa justæ, veræque amicitiae, quæ mihi cum illo jam diu est, ut idem amici semper velint; neque est ullum certius amicitiae vinculum, quam consensus & societas consiliorum & voluntatum. Mihi autem non modo est in hac re molestissimum, contra illum dicere, sed multo illud magis, quod in ea causa contra dicendum est, in qua quædam hominum ipsorum videtur facienda esse contentio.

6 Quærit enim Laterensis, atque hoc uno maxime urget, qua se virtute, qua laude Plancius, qua dignitate superarit. Ita, si cedo illius ornamentis, quæ multa & magna sunt; non solum hujus dignitatis jactura facienda est, sed etiam largitionis recipienda suspicio est. si hunc illi antepono; contumeliosa habenda est oratio, & dicendum est id, quod ille me flagitat, Laterensem a Plancio dignitate esse superatum. Ita aut amicissimi hominis existimatio offendenda est, si illam accusationis conditionem sequar; aut optime

3 de me meriti salus deferenda est. Sed ego, Laterensis, cæcum me & præcipitem ferri confitear in causa, si te aut a Plancio, aut ab ullo, dignitate potuisse superari dixerò. Itaque discedam ab ea contentione, ad quam

tu me vocas, & veniam ad illam, ad quam me causa ipsa deducit. Quid? tu dignitatis? judicem putas esse populum? Fortasse nonnumquam est. utinam vero semper esset! sed est perraro; &, si quando est, in iis magistratibus est mandandis, quibus salutem suam committi putat: his levioribus comitiis, diligentia, & gratia petitorum honos paritur; non iis ornamentis, quæ esse in te videmus. Nam, quod ad populum pertinet, semper dignitatis iniquus judex est, qui aut invidet, aut favet. Quamquam nihil potes in te, Laterensis, constituere, quod sit proprium laudis tuæ, quin id tibi sit commune cum Plancio. Sed hoc totum agetur & alio loco: nunc tantum disputo de jure populi: qui & potest & solet nonnumquam dignos præterire; nec, si a populo præteritus est, quem non oportuit, a iudicibus condemnandus est, qui præteritus non est. Nam si ita esset; quod patres apud majores nostros tenere non potuerunt, ut reprehensores essent comitiorum, id haberent iudices; vel, quod multo etiam minus esset ferendum. tum enim magistratum non gerebat is, qui ceperat, si patres auctores non erant facti; nunc postulatur a vobis, ut ejus

exfilio, qui creatus sit, iudicium populi Romani reprehendatis. Itaque quamquam, qua nolui, janua sum ingressus in causam, sperare videor, tantum abfuturam esse orationem meam a minima suspicione offensio- nis tuæ, te ut potius objurgem, quod ini- quum in discrimen adducas dignitatem tuam, quam ut ego eam ulla contumelia coner at-
4tingere. Tu continentiam, tu industriam,
9tu animum in rempublicam, tu virtutem, tu innocentiam, tu fidem, tu labores tuos, quod ædilis non sis factus, fractos esse & abjectos & repudiatos putas? Vide tandem, Laterensis, quantum a te dissentiam. Si, medius fidius, decem soli essent in civitate viri boni, sapientes, iusti, graves, qui te indignum ædilitate iudicavissent; gravius de te iudicatum putarem, quam est hoc, quod tu metuis, ne a populo iudicatum esse videatur. non enim comitiis iudicat semper populus, sed movetur plerumque gratia; cedit precibus; facit eos, a quibus est ma- xime ambitus. denique, si iudicat, non de- lectu aliquo, aut sapientia ducitur ad iudi- candum, sed impetu nonnumquam, & qua- dam etiam temeritate. Non est enim confi- lium in vulgo, non ratio, non discrimen,

non diligentia; semperque sapientes ea, quæ
 populus fecisset, ferenda, non semper lau-
 danda duxerunt. Quare cum te ædilem fieri
 oportuisse dicis, populi culpam, non com-
 petitoris, accusas. At fueris dignior, quam ¹⁰
 Plancius; de quo ipso ita tecum contendam
 paulo post, ut conservem dignitatem tuam:
 sed, ut fueris dignior; non competitor, a
 quo es victus, sed populus, a quo es præ-
 teritus, in culpa est. In quo primum illud
 debes putare, comitiis, præsertim ædilitiis,
 studium esse populi, non iudicium; eblandita
 illa, non enucleata esse suffragia; eos, qui
 suffragium ferant, quid denique ipsi debeant,
 considerare sæpius, quam, quid cuique a
 republica videatur deberi. Sin autem mavis
 esse iudicium; non tibi id rescindendum est,
 sed ferendum. Male iudicavit populus. At ¹¹
 iudicavit. Non debuit. At potuit. Non
 fero. At multi clarissimi & sapientissimi ci-
 ves tulerunt. est enim hæc conditio libero-
 rum populorum, præcipueque hujus princi-
 pis populi, & omnium gentium domini ac
 victoris, posse suffragiis vel dare, vel de-
 trahere, quod velit, cuique: nostrum est
 autem, qui in hac tempestate populi ja-
 ctamur ac fluctibus, ferre modice populi

voluntates, allicere alienas, retinere partas, placare turbatas: honores si magni non putemus, non servire populo; sin eos expetamus, non defatigari supplicando.

5 Venio nunc ad ipsius populi partes, ut
 12 illius contra te oratione potius, quam mea, disputem. qui si tecum congrediatur, & si una voce loqui possit, hæc dicat: Ego tibi, Laterensis, Plancium non anteposui; sed, cum essetis æque boni viri, meum beneficium potius ad eum detuli, qui a me contenderat, quam ad eum, qui mihi non nimis submisse supplicarat. Respondebis, credo, te splendore & vetustate familiæ fretum, non valde ambiendum putasse. at vero te ille ad sua instituta, suorumque majorum exempla revocabit: semper se dicet rogari, semper sibi supplicari voluisse: M. Sejum, qui ne equestrem quidem splendorem incolumem a calamitate iudicii retinere potuisset, homini nobilissimo, innocentissimo, eloquentissimo, M. Pisoni, prætulisse: præposuisse se Q. Catulo, summa in familia nato, sapientissimo & sanctissimo viro, non dico C. Seranum, non stultissimum hominem, (fuit enim & animi satis magni, & consilii,) sed Cn. Manlium, non solum ignobilem,

verum sine virtute, sine ingenio, vita etiam
 contempta ac fordida. Desiderarunt te, in- 13
 quit, oculi mei, cum tu esses Cyrenis. me
 enim, quam socios, tua frui virtute male-
 bam; &, quo plus intererat, eo plus ab-
 eras a me; certe non videbam. deinde si-
 tientem me virtutis tuæ deseruisti ac dereli-
 quisti. cœperas enim petere tribunatum ple-
 bis temporibus iis, quæ istam eloquentiam
 & virtutem requirebant; quam petitionem
 cum reliquisses, si hoc indicasti, tanta in-
 tempestate te gubernare non posse, de vir-
 tute tua dubitavi: si nolle; de voluntate.
 fin, quod magis intelligo, temporibus te
 aliis reservasti; ego quoque, inquam, & res-
 publica ad ea te tempora revocavi, ad quæ
 tu te ipse servaras. Pete igitur eum ma-
 gistratum, in quo mihi magnæ utilitati esse
 possis: ædiles quicumque erunt, iidem mihi
 sunt, iudices, grati: tribuni plebis, permagni
 interest, qui sint. quare aut redde mihi, quod
 ostenderas; aut, si, quod mea minus in-
 terest, id te magis forte delectat, reddam
 tibi istam ædilitatem, etiam negligenter pe-
 tenti. Sed amplissimos honores ut pro digni-
 tate tua consequare, condiscas, censeo, mihi
 paulo diligentius supplicare.

14 Hæc populi oratio est; mea vero, Late-
 6 rensis, hæc: Quare victus sis, non debere
 judicem quærere, modo ne largitione sis
 victus. nam, si, quotiescumque præteritus
 erit is, qui non debuerit præteriri, toties
 oportebit, eum, qui factus erit, condemna-
 ri; nihil jam est, quod populo supplicetur;
 nihil, quod diremtio, nihil, quod [suppli-
 catio magistratum,] renuntiatio suffragio-
 rum exspectetur: simul ut, qui sint professi,
 15 videro, dicam: Hic familia consulari est,
 ille prætoriam: reliquos video esse equestri
 loco: sunt omnes sine macula, sunt æque
 boni viri atque integri; sed servari necesse
 est gradus: cedat consulari generi præto-
 rium, nec contendat cum prætorio equester
 locus. Sublata sunt studia, extinctæ suffra-
 gationes, nullæ contentiones, nulla libertas
 populi in mandandis magistratibus, nulla
 exspectatio suffragiorum: nihil, ut plerum-
 que evenit, præter opinionem accidet: nul-
 la erit posthac varietas comitiorum. Sin
 hoc persæpe accidit, ut & factos aliquos &
 non factos esse miremur: si campus, atque
 illæ undæ comitiorum, ut mare profundum
 & immensum, sic effervescent quodam quasi
 æstu, ut ad alios accedant, ab aliis autem

recedant; in tanto nos impetu studiorum & motu temeritatis, modum aliquem, & consilium, & rationem requiremus? Quare noli¹⁶ me ad contentionem vestram revocare, Laterensis. Etenim si populo grata est tabella, quæ frontes aperit hominum, mentes tegit; datque eam libertatem, ut, quod velint, faciant; promittant autem, quod rogentur: cur tu in iudicio exprimis, quod non fit in campo? Hic, quam ille, dignior, perquam grave est dictu. Quomodo igitur est æquius? Sic credo, quod agitur, quod satis est iudici; hic factus est. Cur iste potius, quam ego? Vel nescio, vel non dico, vel denique, quod mihi gravissimum esset sic dicere, sed impune tamen deberem dicere: Non recte. nam quid assequerer, si illa extrema defensione uterer, populum, quod voluisset, fecisse, non quod debuisset?

Quid, si populi quoque factum defendo,⁷ Laterensis, & doceo, Cn. Plancium non¹⁷ obrepisse ad honorem, sed eo venisse cursu, qui semper patuerit hominibus hoc nostro equestri loco? possumne eripere orationi tuæ contentionem vestram, quæ tractari sine contumelia non potest, & te ad causam aliquando, crimenque deducere? Si, quod

equitis Romani filius est, inferior esse debuit; omnes tecum equitum Romanorum filii petiverunt. nihil dico amplius. hoc tamen miror, cur tu huic potissimum irasce-
re, qui longissime a te abfuit. Equidem, si quando, ut fit, jactor in turba, non illum accuso, qui est in summa sacra via, cum ego ad Fabium fornicem impellor; sed eum, qui in me ipsum incurrit atque incidit. Tu neque Q. Pedio, forti viro, succenses, neque huic A. Plotio, ornatissimo homini, familiari meo; & ab eo, qui hos dimovit, potius, quam ab iis, qui in te ipsum incur-
18 buerunt, te depulsum putas. Sed tamen hæc tibi est prima cum Plancio, generis vestri, familiæque contentio, qua abs te vincitur. Cur enim non confitear, quod necesse est? sed non hic magis, quam ego a meis competitoribus, & alias, & in consularis petitione vincebar. Sed vide, ne hæc ipsa, quæ despicias, huic suffragata sint. Sic enim conferamus. Est tuum nomen utraque familia consulare. Num dubitas igitur, quin omnes, qui favent nobilitati, qui id putant esse pulcherrimum, qui imaginibus, qui nominibus vestris ducuntur, te ædilem fecerint? Equidem non dubito. Sed, si

parum multi sunt, qui nobilitatem ament; num ista est nostra culpa? Etenim ad caput & ad fontem utriusque generis veniamus. Tu es ex municipio antiquissimo Tusculano, & ex quo plurimæ familiæ sunt consulares,¹⁹ (in quibus est etiam Juventia,) quot e reliquis municipiis omnibus non sunt. Hic est e præfectura Atinati, non tam prisca, non tam honorata, non tam suburbana. Quantum interesse vis ad rationem petendi? Primum utrum magis favere putas Atinates, an Tusculanos, suis? alteri (scire enim hoc propter vicinitatem facile possum) cum hujus ornatissimi atque optimi viri, Cn. Saturnini, patrem ædilem, cum prætorem viderunt, quod primus ille non modo in eam familiam, sed etiam in præfecturam illam, sellam curulem attulisset; mirandum in modum lætati sunt. alteros (credo, quia refertum est municipium consularibus; nam malevolos non esse certo scio,) numquam intellexi vehementius hominum suorum honore lætari. Habemus hoc nos: habent²⁰ nostra municipia. Quid ego de me, de fratre meo loquar? quorum honoribus agri, prope dicam, ipsi, montesque faverunt. Num quando vides Tusculanum aliquem de

M. Catone illo, in omni virtute principe, num de Ti. Coruncanio, municipe suo, num de tot Fulviis gloriari? verbum nemo facit. At, in quemcunque Arpinatem incideris, etiamsi nolis, erit tamen tibi fortasse de nobis aliquid, aliquid certe de C. Mario audiendum. Primum igitur hic habuit studia suorum ardentia; tu tanta, quanta in hominibus jam saturatis honoribus esse potuerunt. Deinde tui municipes, sunt illi quidem splendidissimi homines; sed tamen pauci, si quidem cum Atinatibus conferantur. hujus præfectura, plena virorum fortissimorum, sic ut nulla tota Italia frequentior dici possit. quam quidem nunc multitudinem videtis, iudices, in squalore & luctu supplicem vobis. Hi tot equites Romani, tot tribuni ærarii (nam plebem a iudicio dimisimus, quæ cuncta comitiis adfuit) quid roboris, quid dignitatis hujus petitioni attulerunt? Non enim tribum Terentinam, de qua dicam alio loco, sed dignitatem, sed oculorum conjectum, sed solidam & robustam & assiduam frequentiam præbuerunt. Jam municipia conjunctione etiam vicinitatis vehementer moventur. Omnia, quæ dico de Plancio, dico expertus in nobis. sumus enim

finitimi

finitimi Atinatibus. Laudanda est, vel etiam amanda vicinitas, retinens veterem illum officii morem, non infuscata malevolentia, non afflueta mendaciis, non fucata, non fallax, non erudita artificio simulationis vel suburbano, vel etiam urbano. Nemo Arpinas non Plancio studuit, nemo Soranus, nemo Casinas, nemo Aquinas. totus ille tractus celeberrimus, Venafranus, Allifanus, tota denique nostra illa aspera, & montuosa, & fidelis, & simplex, & faulrix suorum regio, se hujus honore ornari, se augeri dignitate arbitrabatur; iisdemque nunc a municipiis adsunt equites Romani publice, cum legationis testimonio; nec minore nunc sunt sollicitudine, quam tum erant studio. Etenim est gravius spoliari fortunis, quam augeri dignitate. Ergo ut alia in te erant illustriora, Laterensis, quæ tibi majores tui reliquerant; sic te Plancius hoc non solum municipii, verum etiam vicinitatis genere vincebat. nisi forte te Lavicana, aut Bovillana, aut Gabina vicinitas adjuvabat. quibus e municipiis vix jam, qui carnem Latinis petant, inveniuntur. Adjungam, si vis, id, quod tu etiam huic obesse putas, patrem publicanum: qui ordo quanto adjumento sit

in honore, quis nescit? flos enim equitum
 Romanorum, ornamentum civitatis, firma-
 24 mentum reipublicæ, publicanorum ordine
 continetur. Quis est igitur, qui neget, or-
 dinis ejus studium fuisse in honore Plancii
 singulare? neque injuria: vel quod erat pa-
 ter is, qui est princeps jam diu publicano-
 rum; vel quod is ab sociis unice diligeba-
 tur; vel quod diligentissime rogabat; vel
 quia pro filio supplicabat; vel quia hujus in
 illum ordinem summa officia quæsturæ, tri-
 bunatusque constabant; vel quod illi in hoc
 ornando ordinem se ornare, & consulere li-
 10 beris suis arbitrabantur. Aliquid præterea,
 (timide dico, sed tamen dicendum est:) non
 enim opibus, non invidiosa gratia, non po-
 tentia vix ferenda, sed commemoratione be-
 neficii, sed misericordia, sed precibus aliquid
 attulimus etiam nos. appellavi populum,
 tribubus submisi me, & supplicavi: ultro
 mehercules se mihi etiam offerentes, ultro
 pollicentes rogavi. valuit causa rogandi, non
 25 gratia. Nec, si vir amplissimus, cui nihil
 est, quod roganti concedi non jure possit,
 de aliquo, ut dicis, non impetravit, ego sum
 arrogans, quod me valuisse dico. Nam, ut
 omittam illud, quod ego pro eo laborabam,

qui valebat ipse per sese: rogatio ipsa semper est gratiosissima, quæ est officio necessitudinis conjuncta maxime. neque enim ego sic rogabam, ut petere viderer, quia familiaris esset meus, quia vicinus, quia hujus parente semper plurimum essem usus; sed ut quasi parenti, & custodi meo. non potentia mea, sed causa rogationis fuit gratiosa. nemo mea restitutione lætatus est, nemo injuria doluit, cui non hujus in me misericordia grata fuerit. Etenim, si ante reditum ²⁶ meum Cn. Plancio se vulgo viri boni, cum hic tribunatum peteret, ultro offerebant; cui nomen meum absentis honori fuisset, ei meas præsentis preces non putas profuisse? An Minturnenses coloni, quod C. Marium ex civili errore, atque ex impiis manibus eripuerunt; quod tecto receperunt; quod fessum inedia, fluctibusque recrearunt; quod viaticum congefferunt; quod navigium dederunt; quod eum linquentem terram eam, quam servaverat, votis, omnibus, lacrymis profecuti sunt, æterna in laude versantur: Plancio, quod me vel vi pulsum, vel ratione cedentem receperit, juverit, custodierit; his, & senatui, populoque Romano, ut haberent, quem reducerent, confervarit;

honorū hanc fidem, misericordiam, virtutem
fuisse miraris?

II Vitia mehercule Cn. Plancii, res hæ, de
²⁷ quibus dixi, tegere potuerunt; ne tu in ea
 vita, de qua jam dicam, tot & tanta adju-
 menta huic honorū fuisse mirere. Hic est
 enim, qui adolescentulus cum A. Torquato
 profectus in Africam, sic ab illo gravissimo,
 & sanctissimo, atque omni laude & honore
 dignissimo viro dilectus est, ut & contuber-
 nii necessitudo, & adolescentuli modestissi-
 mi pudor postulabat. qui si adesset, non
 minus ille declararet, quam hic illius frater
 patruelis, & focer T. Torquatus, illi omni
 virtute & laude par: qui est quidem cum
 illo maximis vinculis & propinquitatis &
 affinitatis conjunctus; sed ita magni amoris,
 ut illæ necessitudinis causæ leves esse vi-
 deantur. Fuit in Creta postea contubernalis
 Saturnini, propinqui sui, miles hujus Q.
 Metelli. quibus cum fuerit probatissimus,
 hodieque sit, omnibus esse se probatum de-
 bet sperare. In ea provincia legatus fuit
 C. Sacerdos; qua virtute, qua constantia
 vir? L. Flaccus; qui homo? qui civis? qua-
 lem hunc putent, assiduitate, testimonioque
²⁸ declarant. In Macedonia tribunus militum

fuit : in eadem provincia postea quæstor. Primum Macedonia sic eum diligit, ut indicant hi principes civitatum suarum : qui cum missi sunt ob aliam causam, tamen hujus repentino periculo commoti, huic assident, pro hoc laborant : huic si præsto fuerint, gratius se civitatibus suis facturos putant, quam si legationem & mandata sua confecerint. L. vero Apulejus hunc tanti facit, ut morem illum majorum, qui præscribit, in parentum loco quæstoribus suis prætores esse oportere, officiis, benevolentiaque superarit. Tribunus plebis fuit, non fortasse tam vehemens, quam isti, quos tu jure laudas ; sed certe talis, quales si omnes semper fuissent, numquam desideratus vehemens esset tribunus. Omitto illa, quæ si minus in 12 scena sunt, at certe, cum sunt prolata, lau-²⁹ dantur ; ut vivat cum suis : primum cum parente, (nam meo judicio pietas fundamentum est omnium virtutum,) quem veteretur ut deum, (neque enim est multo secus parens liberis,) amat vero ut sodalem, ut fratrem, ut æqualem. Quid dicam cum patruo ? cum affinibus ? cum propinquis ? cum hoc C. Saturnino, ornatissimo viro ? cujus quantam honoris hujus cupiditatem

fuisse creditis, cum videatis luctus societa-
 tem? Quid de me dicam? qui mihi in hu-
 jus periculo reus esse videor? quid de his
 tot viris talibus, quos videtis veste mutata?
 Atqui hæc sunt indicia solida, iudices, &
 expressa; hæc signa probitatis, non fucata
 forenfi specie, sed domesticis inusta notis
 veritatis. Facilis est illa occurfatio & blan-
 ditia popularis: adfpicitur, non attrectatur;
 procul apparet, non excutitur; non in ma-
 30 nus sumitur. Omnibus igitur rebus orna-
 tum hominem, tam externis, quam dome-
 fticis; nonnullis rebus inferiorem, quam te,
 generis & nominis, dico; superiorem aliis,
 municipum, vicinorum, societatum ftudio,
 temporum meorum memoria; parem virtute,
 integritate, modestia, ædilem factum esse
 miraris?

Hunc tu vitæ splendorem maculis ad-
 fpergis istis? Jacis adulteria, quæ nemo non
 modo nomine, sed ne suspicione quidem
 poffit agnofcere. Bimaritum appellas, ut
 verba etiam fingas, non solum crimina. Du-
 ctum esse ab eo in provinciam aliquem dicis,
 libidinis causa: quod non crimen est, sed
 impunitum in maledicto mendacium. Raptam
 esse mimulam. quod dicitur Atinæ factum a

juvene, vetere quodam in scenicos jure, maximeque oppidano. O adolescentiam tractam eleganter! cui quidem cum, quod licuerit, objiciatur, tamen id ipsum falsum reperiatur. Emissus aliquis e carcere, & quidem emissus, ut cognostis, necessarii hominis, optimique adolescentis rogatu: idem postea prætoris mandatu requisitus. Atque hæc, nec ulla alia, sunt conjecta [maledicta] in ejus vitam, de cujus vos pudore, religione, integritate dubitetis. Pater vero, inquit, ¹³ etiam obeffe filio debet. O vocem duram atque indignam tua probitate, Laterensis! Pater ut in judicio capitis, pater ut in dimicatione fortunarum, pater ut apud tales viros obeffe filio debeat? qui si esset turpissimus, si sordidissimus; tamen ipso nomine patrio valeret apud clementes judices & misericordes; valeret, inquam, communi sensu omnium, & dulcissima commendatione naturæ. Sed cum sit Cn. Plancius is eques ³² Romanus, ea primum vetustate equestris ordinis, ut pater, ut avus, ut majores ejus omnes equites Romani fuerint, summum in præfectura florentissima gradum tenuerint & dignitatis & gratiæ; deinde, ut ipse in legionibus P. Crassi, imperatoris, inter

ornatissimos homines, equites Romanos, summo splendore fuerit; ut postea princeps inter suos, plurimarum rerum sanctissimus & justissimus iudex, maximarum societatum auctor, plurimarum magister: si non modo in eo nihil umquam reprehensum, sed laudata sunt omnia; tamen is oberit honestissimo filio pater, qui vel minus honestum & alienum tueri vel auctoritate sua, vel gratia possit? Asperius, inquit, locutus est aliquid
 33 aliquando. Immo fortasse liberius. At id ipsum, inquit, non est ferendum. Ergo hi ferendi sunt, qui queruntur, libertatem equitis Romani se ferre non posse? Ubinam ille mos? ubi illa æquitas juris? ubi illa antiqua libertas, quæ malis oppressa civilibus, extollere jam caput, & aliquando recreata, se erigere debebat? Equitum ego Romanorum etiam in homines nobilissimos maledicta, publicanorum in Q. Scævola, virum omnibus ingenio, justitia, integritate præstantem, aspera, & ferociter, & libere
 14 dicta commemorem? Consuli P. Nasicæ præco Granius, medio in foro, cum ille, edicto iustitio, domum descendens rogasset Granium, quid tristis esset; an quod auctiones essent? Immo vero, inquit, quod legiones.

Idem tribuno plebis, potentissimo homini, M. Druso, sed multa in rempublicam molienti, cum ille eum salutasset, ut sit, dixissetque, Quid agis, Grani? respondit, Immo vero, tu Druse, quid agis? ille L. Crassi, ille M. Antonii voluntatem asperioribus facetiis sæpe perstrinxit impune. nunc usque eo oppressa vestra arrogantia civitas est, ut, quæ fuit olim præconi in ridendo, nunc equiti Romano in plorando, non sit concessa libertas. Quæ enim umquam fuit 34 Plancio vox contumeliæ potius, quam doloris? quid est autem umquam questus, nisi cum a sociis & a se injuriam propulsaret? Cum senatus impediretur, quo minus, id quod hostibus semper erat tributum, responsum equitibus Romanis redderetur; omnibus illa injuria dolori publicanis fuit; sed eum ipsum dolorem hic tulit paulo apertius. Communis ille sensus in aliis fortasse latuit; hic, quod cum ceteris animo sentiebat, id magis, quam ceteri, & vultu promptum habuit, & lingua. Quamquam, iudices, 35 (agnosco enim ex me,) permulta in Plancium, quæ ab eo numquam dicta sunt, conferuntur. Ego quia dico aliquid aliquando, non studio adductus, sed contentione dicendi,

aut laceffitus; & quia, ut fit in multis, exit aliquando aliquid, si non perfacetum, attamen fortasse non rusticum: quod quisque dixit, me id dixisse dicunt. Ego autem, si quid est, quod mihi scitum esse videatur, & homine ingenuo dignum atque docto, non aspernor: stomachor vero, cum aliorum non me digna in me conferuntur. Nam quod primus scivit legem de publicanis, tum, cum vir amplissimus consul id illi ordini per populum dedit, quod per senatum, si licuisset, dedisset; si in eo crimen est, quia suffragium tulit; quis non tulit publicanus? si, quia primus scivit; utrum id fortis esse vis, an ejus, qui illam legem ferebat? si fortis; nullum crimen est in casu: si consulis; splendor etiam Plancii, hunc a summo viro principem ordinis esse judicatum.

15 Sed aliquando veniamus ad causam; in
36 qua tu nomine legis Liciniæ, quæ est de sodalitiis, omnes ambitus legis complexus es. Neque enim quidquam aliud in hac lege, nisi edititios judices; es secutus: quod genus judiciorum si est æquum nulla in re, nisi hac tribuaria; non intelligo, quamobrem senatus hoc uno in genere tribus edi voluerit ab accusatore, neque eandem editionem

transtulerit in ceteras causas: in ipso denique ambitu, rejectionem fieri voluerit iudicum alternorum; cumque nullum genus acerbitatis prætermitteret, hoc tamen unum prætereundum putarit. Quid? hujus rei³⁷ obscura causa est? an, & agitata, cum ista in senatu res agebatur, & disputata hesternodie copiosius a Q. Hortensio? cui tum est senatus assensus. Hoc igitur sensimus: cujuscumque tribus largitor esset, per hanc consensionem, quæ honeste magis, quam vere sodalitas nominaretur, quam quisque tribum turpi largitione corrumperet, eum maxime iis hominibus, qui ejus tribus essent, esse notum. Ita putavit senatus, cum reo tribus ederentur eæ, quas is largitione devinctas haberet, eosdem fore testes & iudices. Acerbum omnino genus judicii; sed tamen, si vel sua, vel ea, quæ maxime esset cuique conjuncta, tribus ederetur, vix recusandum. Tu autem, Laterensis, quas tri-¹⁶ bus edidisti? Terentinam, credo. Fuit id³⁸ æquum, & certe expectatum est, & fuit dignum constantia tua. Cujus tu tribus venditorem, & corruptorem, & sequestrem Plancium fuisse clamitas; eam tribum profecto, severissimorum præsertim hominum &

gravissimorum, edere debuisti. At Voltiniam. libet enim tibi nescio quid etiam de illa tribu criminari. hanc igitur ipsam cur non edidisti? Quid Plancio cum Lemonia? quid cum Ventina? quid cum Crustumina? nam Metiam, non quæ judicaret, sed quæ rejiceretur, esse voluisti. Dubitatis igitur, iudices quin vos M. Laterensis suo iudicio, non ad sententiam legis, sed ad suam spem aliquam de civitate delegerit? dubitatis, quin eas tribus, in quibus magnas necessitudines habet Plancius, cum ille non ediderit, iudicari officiis ab hoc observatas, non largitione corruptas? Quid enim potest dicere, cur ista editio non summam habeat acerbitatem, remota ratione illa, quam in decernendo secuti sumus? Tu deligas ex omni populo aut amicos tuos, aut inimicos meos, aut denique eos, quos inexorabiles, quos inhumanos, quos crudeles existimes? Tu, me ignaro, nec opinante, inscio, notes & tuos, & tuorum necessarios, vel iniquos meos, vel etiam defensorum meorum? eodemque adjungas, quos natura putes asperos, atque omnibus iniquos? deinde effundas repente, ut ante confessum eorum iudicum videam, quam potuerim, qui essent futuri, suspicari? apud

eosque me, ne quinque quidem rejectis,
 quod in proximo reo de consilii sententia
 constitutum est, cogas causam de fortunis
 omnibus dicere? Non enim, si aut Plancius
 ita vixit, ut offenderet sciens neminem, aut
 tu ita errasti, ut eos ederes imprudens, ut
 nos, invito te, tamen ad iudices, non ad
 carnifices veniremus; idcirco ista editio per
 se non acerba est. An vero nuper clarissimi
 cives nomen editi iudicis non tulerunt, cum
 ex cxxv iudicibus, principibus equestris or-
 dinis, quinque & lxx reus rejiceret, l re-
 ferret, omniaque potius permiscuerunt, quam
 ei legi, conditionique parerent; nos neque
 ex delectis iudicibus, sed ex omni populo,
 neque editos ad rejiciendum, sed ab accusa-
 tore constitutos iudices ita feremus, ut ne-
 minem rejiciamus? Neque ego nunc legis
 iniquitatem queror, sed factum tuum a sen-
 tentia legis doceo discrepare; & illud acer-
 bum iudicium, si, quemadmodum senatus
 censuit, populusque iussit, ita fecisses, ut in
 hunc & suam, & ab hoc observatas tribus
 ederes; non modo non quererer, sed hunc,
 iudicibus editis, qui testes iidem esse possent,
 absolutum putarem: neque nunc multo se-
 cius existimo. Cum enim has tribus edidisti;

ignotis te iudicibus uti malle, quam notis indicavisti. fugisti sententiam legis; æquitatem omnem rejecisti: in tenebris, quam in
 43 luce, causam versari maluisti. Voltinia tribus ab hoc corrupta: Terentinam habuerat venalem. Quid diceret apud Voltinienses, aut tribules suos iudices? immo vero tu quid diceres? quem iudicem ex illis aut tacitum testem haberes, aut vero etiam excitares? Etenim, si reus tribum ederet, Voltiniam fortasse Plancius, propter vicinitatem ac necessitudinem suam, non edidisset. & si quæsitore edendus fuisset, quem tandem potius, quam hunc C. Alfium, quem habet, cui notissimus esse debet, vicinum, tribulem, gravissimum hominem, justissimumque, edidisset? cujus quidem æquitas, & meæ similis voluntas erga Cn. Plancii salutem, quam ille sine ulla cupiditatis suspicione præ se fert, facile declarat, non fuisse fugiendum tribulem huic iudicem, cui quæsitorem tribulem exoptandum fuisse videatis.

18 Neque ego nunc consilium reprehendo
 44 tuum, quod non eas tribus, quibus hic maxime notus erat, edideris; sed a te doceo consilium non servatum senatus. Etenim quis te tum audiret illorum? aut quid diceres?

sequestremne Plancium? respuerent aures, nemo agnosceret, repudiaretur. an gratiosum? illi libenter audirent; nos non timide confiteremur. Noli enim putare, Laterensis, legibus istis, quas senatus de ambitu sancire voluerit, id esse actum, ut suffragatio, ut observantia, ut gratia tolleretur. Semper fuerunt boni viri, qui apud tribules suos gratiosi esse vellent. Neque vero tam durus 45 in plebem noster ordo fuit, ut eam coli nostra modica liberalitate noluerit: neque hoc liberis nostris interdendum est, ne observent tribules suos, ne diligant, ne conficere necessariis suis suam tribum possint, ne par ab iis munus in sua petitione respectent: hæc enim plena sunt officii, plena observantiæ, plena etiam antiquitatis. Isto in genere & fuimus ipsi, cum ambitionis nostræ tempora postulabant, & clarissimos viros esse vidimus, & hodie esse videmus quamplurimos gratiosos. Decuriatio tribulium, descriptio populi, suffragia largitione devincta, severitatem senatus, & bonorum omnium vim ac dolorem excitarunt. Hæc doce, hæc profer, huc incumbe, Laterensis, decuriaffe Plancium, conscripsisse, sequestrem fuisse, pronuntiasse, divisisse; tum mirabor, te iis armis uti, quæ

tibi lex dabat, noluisse. tribulibus enim judicibus, non modo severitatem illorum, si
 46 ista vera sunt, sed ne vultus quidem ferre possemus. Hanc tu rationem cum fugeris, cumque eos iudices habere nolueris, quorum in hujus delicto cum scientia certissima, tum dolor gravissimus esse debuerit; quid apud hos dices, qui abs te taciti requirunt, cur hoc sibi oneris imposueris, cur se potissimum delegeris, cur denique se divinare malueris,
 19 quam eos, qui scirent, judicare? Ego Plancium, Laterensis, & ipsum gratiosum esse dico, & habuisse in petitione multos cupidos sui, gratiosos; quos tu si sodales vocas, officiosam amicitiam nomine inquinans criminoso. sin, quia gratiosi sunt, accusandos putas; noli mirari, te id, quod tua dignitas postularit, repudiandis gratiosorum amicitiiis
 47 non esse affectum. Jam, ut ego doceo, gratiosum esse tribulibus Plancium, quod multis benigne fecerit, pro multis sponderit, in operas plurimos patris auctoritate & gratia miserit; quod denique omnibus officiis per se, per patrem, per majores suos totam Atinatem præfecturam comprehenderit: sic tu doce, sequestrem fuisse, largitum esse, conscripsisse, tribules decuriavisse. quod
 si

si non potes: noli tollere ex ordine nostro liberalitatem, noli maleficium putare esse gratiam, noli observantiam sancire poena.

Itaque hæsitantem te in hoc sodalitiarum tribuario crimine, ad communem ambitus causam contulisti, in qua definamus aliquando, si videtur, vulgari & pervagata declamatione contendere. sic enim tecum ago. Quam tibi commodum est, unam tribum de-48
lige tu; doce id, quod debes, per quem sequestrem, quo divisore corrupta sit. ego, si id facere non potueris, quod, ut opinio mea fert, ne incipies quidem, per quem tulerit, docebo. Estne hæc vera contentio? placetne sic agi? Non possum magis pedem conferre (ut ajunt) aut propius accedere. Quid taces? quid dissimulas? quid tergiversaris? etiam atque etiam insto atque urgeo, insector, posco, atque adeo flagito crimen: quamcumque tribum, inquam, delegeris, quam tulerit Plancius, tu ostendito, si poteris, vitium; ego, qua ratione tulerit, docebo: nec erit hæc alia ratio Plancio, ac Laterensi. nam ut, quas tribus tu tulisti, si jam ex te requiram, possis, quorum studio tuleris, explicare; sic ego hoc contendo, me

tibi ipsi adversario, cujuscumque tribus rationem poposceris, redditurum.

20 Sed cur ego sic ago? quasi non comitiis
 49 jam superioribus sit Plancius designatus ædilis. quæ comitia primum habere cœpit consul cum omnibus in rebus summa auctoritate, tum harum ipsarum legum ambitus auctor; deinde habere cœpit subito, præter opinionem omnium; ut ne si cogitasset quidem quispiam largiri, daretur spatium comparandi. Vocatæ tribus: latum suffragium: descriptæ, renuntiatæ. longe plurimum valuit Plancius. nulla largitionis nec fuit, nec esse potuit suspicio. An tandem una centuria prærogativa, tantum habet auctoritatis, ut nemo unquam prior eam tulerit, quin renuntiatus sit; tu aut his ipsis comitiis consularibus, aut certe in illum annum ædilem Plancium factum miraris, in quo non exigua pars populi, sed universus populus voluntatem suam declararit? cujus in honore non unius tribus pars, sed comitia tota comitiis fuerint prærogata? Quo quidem tempore, si id, Laterensis, facere voluisses, aut si gravitatis esse putasses tuæ, quod multi nobiles sæpe fecerunt, ut, cum minus valuissent suffragiis, quam putassent, postea,

prolatis comitiis, prosternerent se, & populo Romano, fracto animo atque humili supplicarent; non dubito, quin omnis ad te conversura se fuerit multitudo. Numquam enim nobilitas, integra præsertim atque innocens, a populo Romano supplex repudiata fuit. Sed, si tibi gravitas tua, & magnitudo animi, pluris fuit, sicut esse debuit, quam ædilitas; noli, cum habeas id, quod malueris, desiderare id, quod minoris putaris. Equidem primum ut honore dignus essem, maxime semper laboravi: secundo ut existimarer: tertium mihi fuit illud, quod plerisque primum est, ipse honos: qui lis denique debet esse jucundus, quorum dignitati populus Romanus testimonium, non beneficium ambitioni dedit.

Quæris etiam, Laterensis, quid imagi 21
nibus tuis, quid ornatissimo atque optimo vi- 51
ro, patri tuo, respondeas mortuo. Noli ista
meditari; atque illud cave potius, ne tua
ista querela, dolorque nimius ab illis sapien-
tissimis viris reprehendatur. Vidit enim pa-
ter tuus, Appium Claudium, nobilissimum
hominem, vivo patre suo, potentissimo &
clarissimo cive, C. Claudio, ædilem non esse
factum, & eundem sine repulsa factum esse

consulem: vidit, hominem sibi maxime conjunctum, egregium virum, L. Volcatium; vidit, M. Pisonem in ista ædilitate, offensioncula accepta, summos a populo Romano esse honores adeptos. Avus vero tuus, & P. Nasicæ, tibi ædilitiam prædicaret repulsam, quo cive neminem ego statuo in hac republica fortiorem; & C. Marii, qui duabus ædilitatis acceptis repulsis, septies consul est factus; & L. Cæsaris, Cn. Octavii, M. Tullii; quos omnes scimus ædilitate præteritos, consules esse factos. Sed quid ego ædilitias repulsas colligo? quæ sæpe ejusmodi habitæ sunt, ut iis, qui præteriti essent, benigne a populo factum videretur. Tribunus militum, L. Philippus, summa nobilitate & eloquentia, quæstor C. Cælius, clarissimus ac fortissimus adolescens; tribuni plebis P. Rutilius Rufus, C. Fimbria, C. Cassius, Cn. Orestes, facti non sunt: quos tamen omnes consules factos scimus esse. Quæ tibi ultro pater, & majores tui non consolandi tui gratia dicerent; neque vero, quo te liberarent aliqua culpa, quam tu vereris, ne a te suscepta videatur; sed ut te ad cursum istum tenendum, quem a prima ætate suscepisti, cohortarentur. nihil est enim, mihi crede,

Laterensis, de te detractum: detractum dico? si mehercules vere, quod accidit, interpretari velis, est aliquid etiam de virtute significatum tua. Noli enim existimare, non ²² magnum quendam motum fuisse illius petitionis tuæ, de qua, ne aliquid jurares, destitisti. Denuntiasti, homo adolescens, quid de summa republica sentires. fortius tu quidem, quam nonnulli defuncti honoribus, sed apertius, quam vel ambitionis, vel ætatis tuæ ratio postulabat. Quamobrem in dissen- 53
tiente populo noli putare, nullos fuisse, quorum animos tuus ille fortis animus offenderet: qui te incautum fortasse nunc tuo loco demovere potuerunt, providentem ante & præcaventem numquam certe movebunt.

An te illa argumenta duxerunt? Dubitabis, inquit, quin coitio facta sit, cum tribus plerasque cum Plotio tulerit Plancius? An una fieri potuerunt, si una tribus non tulissent? At nonnullas punctis pæne totidem. Quippe cum jam facti prope superioribus comitiis, declaratique venissent. quamquam ne id quidem suspicionem coitionis habuerit. neque enim umquam majores nostri sortitionem constituissent ædilitiam, nisi viderent accidere posse, ut competitores pares suffragiis

34 essent. Et ais, prioribus comitiis Aniensem
 a Plotio, Terentinam a Plancio tibi esse con-
 cessam; nunc ab utroque eas avulsas, ne in
 angustum venirent. Quam convenit, non-
 dum cognita populi voluntate, hos, quos jam
 tum conjunctos fuisse dicis, jacturam suarum
 tribuum, quo vos adjuvaremini, fecisse; eos-
 dem, cum jam essent experti, quid valerent,
 restrictos & tenaces fuisse? Etenim vereban-
 tur, credo, angustias. quasi res in conten-
 tionem aut in discrimen aliquod posset venire.
 Sed tamen tu an Plotium, virum ornatissi-
 mum, in idem crimen vocandum judicas?
 an dicis eum te arripuisse, a quo non sis ro-
 gatus? Nam quod questus es, plures te te-
 stes habere de Voltinia, quam quot in ea
 tribu puncta tuleris; indicas, aut eos testes
 te adducere, qui, quia nummos acceperint,
 te præterierint; aut, te ne gratuita quidem
 23 eorum suffragia tulisse. Illud vero crimen de
 55 nummis, quos in circo Flaminio deprehensos
 esse dixisti, caluit re recenti; nunc in causa
 refrixit neque enim, qui illi nummi fuerint,
 nec, quæ tribus, nec, qui divisor, ostende-
 ris. Atque is quidem eductus ad consules,
 qui tum in crimen vocabatur, se inique a tuis
 jactatum graviter querebatur. qui si erat

divisor, præfertim ejus, quem tu habebas reum, cur abs te reus non est factus? cur non ejus damnatione aliquid ad hoc judicium præjudicii comparasti? Sed neque tu habes hæc, neque eis confidis. alia te ratio, alia cogitatio ad spem hujus opprimendi excitavit. magnæ sunt in te opes: late patet gratia: multi amici, multi cupidi tui, multi fautores laudis tuæ: multi huic invident: multis etiam pater, optimus vir, nimium retinens equestris juris & libertatis videtur: multi etiam communes inimici reorum omnium: qui ita semper testimonium de ambitu dicunt, quasi aut moveant animos judicum suis testimoniis, aut gratum populo Romano sit, aut ab eo facilius ob eam causam, dignitatem, quam volunt, consequantur. Quibuscum me, ju- 56
dices, pugnantem meo more pristino non videbitis: non quo mihi fas sit quidquam defugere, quod salus Plancii postulet; sed quia neque necesse est, me id persequi voce, quod vos mente videatis; & quod ita de me meriti sunt illi ipsi, quos ego testes video paratos, ut eorum reprehensionem vos vestræ prudentiæ assumere, meæ modestiæ remittere debeatis. Illud unum vos magnopere oro atque obsecro, iudices, cum hujus, quem

defendo, tum communis periculi causa, ne fictis auditionibus, ne disseminato, disperseque sermoni, fortunas innocentium subjiciendas putetis. Multi amici accusatoris, nonnulli etiam nostri iniqui, multi communes obrectatores, atque omnium invidi multa finxerunt. Nihil est autem tam volucre, quam maledictum: nihil facilius emittitur, nihil citius excipitur, nihil latius dissipatur. Neque ego, si fontem maledicti reperietis, ut aut negligatis, aut dissimuletis, umquam postulabo. sed, si quid sine capite manabit, aut si quid erit ejusmodi, ut non exstet auctor, qui audierit; aut ita negligens vobis esse videbitur, ut, unde audierit, oblitus sit; aut ita levem habeat auctorem, ut memoria dignum non putarit: hujus illa vox vulgaris, **AVDIVI**, ne quid reo innocenti noceat, oramus.

24 Sed venio jam ad L. Cassium, familiarem
 38 meum, cujus ex oratione ne illum quidem Juventium tecum exoptulavi; quem ille omni & virtute & humanitate ornatus adolescens primum de plebe ædilem curulem factum esse dixit. In quo, Cassi, si ita tibi respondeam, nescisse id populum Romanum, neque fuisse qui id nobis narraret, præsertim mortuo

Longino ; non, ut opinor, admirere, cum ego ipse non abhorrens a studio antiquitatis, me hic id ex te primum audisse confitear. Et, quoniam tua fuit perelegans ac persubtilis oratio, digna equitis Romani vel studio vel pudore ; quoniamque sic ab his es auditus, ut magnus honos & ingenio & humanitati tuæ tribueretur : respondebo ad ea, quæ dixisti ; quæ pleraque de ipso me fuerunt : in quibus ipsi aculei, si quos habuisti, in me reprehendendo, tamen mihi non ingrati acciderunt. Quæfisti, utrum mihi putarem, 59 equitis Romani filio, faciliorem fuisse ad adipiscendos honores viam, an futuram esse filio meo, qui esset familia consulari. Ego vero, quamquam illi omnia malo, quam mihi ; tamen illi honorum aditus numquam faciliores optavi, quam mihi fuerunt. quin etiam, ne forte ille sibi me potius peperisse jam honores, quam iter demonstrasse adipiscendorum putet, hæc illi soleo præcipere, (quamquam ad præcepta ætas non est gravis,) quæ ille a Jove ortus, suis præcipit filiis :

Vigilandum est semper : multae insidiae sunt bonis.

Nostis cetera :

Non te id quod multi inuideant . . .

quæ scripsit gravis ille & ingeniosus poëta;
 scripsit, non ut illos regios pueros, qui jam
 nusquam erant, sed ut nos & nostros liberos
 60 ad laborem & laudem excitaret. Quæris,
 quid potuerit amplius assequi Plancius, si Cn.
 Scipionis fuisset filius. Magis ædilis fieri non
 potuisset; sed hoc præstaret, quod ei minus
 invideretur. Etenim honorum gradus sum-
 mis hominibus & infimis sunt pares; gloriæ
 25 dispares. Quis nostrum se dicit M'. Curio,
 quis C. Fabricio, quis C. Duellio parem?
 quis Atilio Calatino? quis Cn. & P. Scipio-
 nibus? quis Africano, Marcello, Maximo?
 tamen eosdem sumus honorum gradus, quos
 illi, affecti. Etenim in virtute multi ad-
 scensus; ut is gloria maxime excellat, qui
 virtute plurimum præstet. honorum populi
 finis est, consulatus: quem magistratum jam
 octingenti fere consecuti sunt. horum, si di-
 ligenter quæras, vix decimam partem repe-
 ries gloria dignam. sed nemo umquam sic
 egit, ut tu: Cur iste fit consul? quid potuit
 amplius, si L. Brutus esset, qui civitatem
 dominatu regio liberavit? honore nihil am-
 plius, laude multum. Sic igitur Plancius
 nihilominus quæstor est factus, & tribunus
 plebis, & ædilis, quam si esset summo loco

natus : sed hæc, pari loco orti, sunt innumerabiles alii consecuti. Profers triumphos 61
T. Didii & C. Marii; & quæris, quid simile in Plancio. Quasi vero isti, quos commemoras, propterea magis laude fuerint digni, quod triumpharunt, & non, quia commissi sunt iis magistratus, in quibus re bene gesta triumpharent. Rogas, quæ castra viderit: qui & miles in Creta, Metello hoc imperatore, & tribunus in Macedonia militum fuerit, & quæstor tantum ex re militari detraherit temporis, quantum in me custodiendum transferre maluerit. Quæris, num disertus. 62
Immo, id quod secundum est, ne sibi quidem videtur. Num jurisconsultus. Quasi quisquam sit, qui sibi hunc falsum de jure respondisse dicat. Omnes enim istiusmodi artes in iis reprehenduntur, qui, cum professi fuerint, satisfacere non possunt; non in iis, qui abuisse ab istis studiis confitentur. Virtus, probitas, integritas in candidato, non linguæ volubilitas, non ars, non scientia requiri solet. Ut nos in mancipiis parandis, quamvis frugi hominem si pro fabro, aut pro tectore emimus, ferre moleste solemus, si eas artes, quas in emendo secuti sumus, forte nesciverit; sin autem emimus,

quem villicum imponderemus, quem pecori præficeremus, nihil in eo, nisi frugalitatem, laborem, vigilantiam, esse curamus: sic populus Romanus deligit magistratus, quasi reipublicæ villicos: in quibus si qua præterea est ars, facile patitur. sin minus; virtute eorum & innocentia contentus est. Quotus enim quisque disertus? quotus quisque juris peritus est? ut eos numeres, qui volunt esse: quod si præterea honore dignus nemo, quidnam tot optimis & ornatissimis civibus est futurum?

26 Jubes Plancium de vitiis Laterensis dice-
63 re. Nihil potest, nisi eum nimis in se iracundum putabis fuisse. Idem effers Laterensem laudibus. Facile patior, id te agere multis verbis, quod ad judicium non pertineat; & id te accusantem tamdiu dicere, quod ego defensor sine periculo possim confiteri. Atqui non modo confiteor, summa in Laterense ornamenta esse; sed te etiam reprehendo, quod ea non enumeres; alia quædam inania & levia conquiras. Præneste fecisse ludos. Quid? alii quæstores non fecerunt? Cyrenis liberalem in publicanos, justum in socios fuisse. Quis negat? sed ita multa Romæ geruntur, ut vix ea, quæ fiunt in provinciis,

audiantur. Non vereor, ne mihi aliquid,⁶⁴ judices, videar arrogasse, si de quæstura mea dixero. Quamvis enim illa floruerit, tamen eum me postea fuisse in maximis imperiis arbitror, ut non ita mihi multum sit ex quæsturæ laude repetendum: sed tamen non vereor, ne quis audeat dicere, ullius in Sicilia quæsturam aut gratiorem aut clariorem fuisse. Vere mehercules hoc dicam: sic tum existimabam, nihil homines aliud Romæ, nisi de quæstura mea, loqui. Frumenti in summa caritate maximum numerum miseram: negotiatoribus comis, mercatoribus justus, municipibus liberalis, sociis abstinens, omnibus eram visus in omni officio diligentissimus. Excogitati quidam erant a Siculis honores inauditi. Itaque hac spe decedebam,⁶⁵ ut mihi populum Romanum ultro omnia delaturum putarem. At ego, cum casu diebus iis, itineris faciendi causa, decedens e provincia, Puteolos forte venissem, cum plurimi & lautissimi solent esse in iis locis; concidi pæne, judices, cum ex me quidam quæfisset, quo die Roma exissem, & numquid in ea esset novi. Cui cum respondissem, me e provincia decedere: Etiam mehercules, inquit, ut opiner, ex Africa. Huic ego jam²⁷

stomachans fastidiose, Immo ex Sicilia, inquam. Tum quidam, quasi qui omnia sciret, quid? tu nescis, inquit, hunc Syracusis quæstorem fuisse? Quid multa? destiti stomachari, & me unum ex iis feci, qui ad
66 aquas venissent. Sed ea res, iudices, haud scio an plus mihi profuerit, quam si mihi tum essent omnes congratulati. Nam postquam sensi, populum Romanum aures hebetiores, oculos acres atque acutos habere; destiti, quid de me audituri essent homines, cogitare; feci, ut postea quotidie me præsentem viderent: habitavi in oculis: pressi forum: neminem a congressu meo, neque janitor meus, neque somnus absterruit. Ecquid ego dicam de occupatis meis temporibus, cui fuerit ne otium quidem umquam otiosum? nam, quas tu commemoras, Cassi, legere te solere orationes, cum otiosus sis, has ego scripsi ludis & feriis, ne omnino umquam essem otiosus. Etenim M. Catonis illud, quod in principio scripsit Originum suarum, semper magnificentum & præclarum putavi, CLARORVM VIRORVM ATQVE MAGNORVM, NON MINVS OTII, QVAM NEGOTII, RATIONEM EXSTARE OPORTERE. Ita, si quam habeo

laudem, quæ, quanta sit, nescio, parta Ro-
 mæ est, quælitata in foro: meaque privata
 consilia publici quoque casus comprobave-
 runt, ut etiam summa respublica mihi domi
 fuerit gerenda, & urbs in urbe servanda.
 Eadem igitur, Cassi, via munita Laterensi est, 67
 idem virtutis cursus ad gloriam; hoc facilius
 fortasse, quod ego huc, a me ortus & per
 me nixus, adscendi; istius egregia virtus ad-
 juvabitur commendatione majorum. Sed,
 ut redeam ad Plancium, numquam ex urbe
 abfuit, nisi forte, lege, necessitate. non valuit
 rebus iisdem, quibus fortasse nonnulli. at
 valuit assiduitate, valuit observandis amicis,
 valuit liberalitate: fuit in oculis: petivit: ea
 est usus ratione, qua, minima invidia, novi
 homines plurimi eosdem honores consecuti
 sunt. Nam, quod ais, Cassi, non plus me 28
 Plancio debere, quam bonis omnibus, quod 68
 iis æque mea salus cara fuerit; ego me de-
 bere bonis omnibus fateor. sed etiam hi,
 quibus ego debeo, boni viri, & cives, ædi-
 litiis comitiis aliquid se meo nomine debere
 Plancio dicebant. Verum fac me multis de-
 bere, & in iis Plancio: utrum igitur me con-
 turbare oportet? an ceteris, cum cujusque
 dies venerit, hoc nomen, quod urget, nunc,

cum petitur, dissolvere? Quamquam dissimilis est pecuniæ debitio, & gratiæ. nam qui pecuniam dissolvit, statim non habet id, quod reddidit; qui autem debet, æs retinet alienum: gratiam autem, & qui refert, habet; & qui habet, in eo ipso, quod habet, refert. Neque ego nunc Plancio definam debere, si hoc solvero; nec minus ei redderem voluntate ipsa, si hoc molestiæ non accidisset.

69. Quæris a me, Cassi, quid pro fratre meo, qui mihi est carissimus, quid pro meis liberis, quibus nihil potest esse jucundius, amplius, quam pro Plancio facio, facere possim; nec vides, istorum ipsorum caritate ad hujus salutem defendendam maxime stimulari me atque excitari. Nam neque illis hujus salute, a quo meam sciunt esse defensam, quidquam est optatius; & ego ipse numquam illos aspicio, quin per hunc me his conservatum esse meminerim, hujusque meriti in me recorder. Opimium damnatum esse commemoras, servatorem ipsum reipublicæ: Calidium adjungis, cujus lege Q. Metellus in civitatem sit restitutus: reprehendis meas pro Plancio preces, quod nec Opimius suo nomine liberatus sit, nec Q. Metelli Calidius. De Calidio tibi tantum respondeo, quod ipse vidi;
- Q.

Q. Metellum Pium, consulem, prætoriiis comitiis, petente Q. Calidio, populo Romano supplicasse, cum quidem non dubitaret & consul, & homo nobilissimus, patronum illum esse suum, & familiæ suæ [nobilissimæ] dicere. Quo loco quæro ex te, num id in 70° iudicio Calidii putes, quod ego in Plancii facio, aut Metellum Pium, si Romæ esse potuisset, aut patrem ejus, si vixisset, non fuisse facturum. Nam Opimii quidem calamitas utinam ex hominum memoria posset evelli? vulnus illud reipublicæ, dedecus hujus imperii, turpitude populi Romani, non iudicium putandum est. Quam enim illi iudices, si iudices, & non parricidæ patriæ nominandi sunt, graviores potuerunt reipublicæ infligere securim, quam, cum illum e civitate eiecerunt, qui prætor finitimo, consul domestico bello rempublicam liberarat? At enim 71° nimis ego magnum beneficium Plancii facio, & ut ais, id verbis exaggero. quasi vero me tuo arbitrato, & non meo, gratum esse oporteat. Quod istius tantum meritum, inquit? an quia te non jugulavit? immo vero, quia jugulari passus non est. Quo quidem tu loco, Cassi, etiam purgasti inimicos meos, meæque vitæ nullas ab illis insidias fuisse

dixisti. Posuit hoc idem Laterensis. Quamobrem de isto paulo post plura dicam: de te tantum requiro, utrum putes odium in me mediocre inimicorum fuisse? quod fuit ullorum umquam barbarorum tam immane ac tam crudele in hostem? an fuisse in iis aliquem aut famæ metum, aut pœnæ, quorum vidisti toto illo anno ferrum in foro, flammam in delubris, vim in tota urbe versari? nisi forte existimas, eos idcirco vitæ meæ pepercisse, quod de reditu meo non timerent, & quemquam putas fuisse tam excordem, qui, vivis his, stante urbe & curia, rediturum me, si viverem, non putaret? Quamobrem non debet is homo, & is civis, prædicare, vitam meam, quæ fidelitate amicorum conservata sit, inimicorum modestia non esse appetitam.

30 Respondebo tibi nunc, Laterensis, minus
 72 fortasse vehementer, quam abs te sum provocatus; sed profecto nec considerate minus, nec minus amice. nam primum illud fuit asperius, me, quæ de Plancio dicerem, mentiri, & temporis causa fingere. Scilicet homo sapiens excogitavi, quamobrem viderer maximis beneficii vinculis obstrictus, cum liber essem & solutus. Quid enim? mihi ad

defendendum Plancium parum multæ, parum
 justæ necessitudines erant familiaritatis, vi-
 cinitatis, patris amicitia? quæ si non essent,
 vererer, credo, ne turpiter facerem, si hoc
 splendore & hac dignitate hominem defen-
 derem. fingenda fuit mihi, iudices, causa
 peracute, ut ei, quem mihi debere oportet,
 ego me omnia debere dicerem. At id
 etiam gregarii milites faciunt inviti, ut co-
 ronam dent civicam, & se ab aliquo servatos
 esse fateantur: non quo turpe sit, protectum
 in acie, hostium manibus eripi, (nam id ac-
 cidere, nisi forti viro, & pugnanti cominus,
 non potest,) sed onus beneficii reformidant,
 quod permagnum est, alieno debere idem,
 quod parenti. Ego, cum ceteri vera bene- 73
 ficia, etiam minora, dissimulent, ne obligati
 esse videantur; eo me beneficio obstrictum
 esse ementiar, cui ne referri quidem gratia
 posse videatur? An hoc tu, Laterensis, igno-
 ras? qui, cum mihi esses amicissimus, cum
 vel periculum vitæ tuæ mecum sociare vo-
 luisses; cum me in illo tristi & acerbo luctu,
 atque discessu, non lacrymis solum tuis, sed
 animo, corpore, copiis prosecutus esses;
 cum meos liberos, & uxorem, me absente,
 tuis opibus, auxilioque defendisses: sic mecum

femper egisti, te mihi remittere, atque concedere, ut omne studium meum in Cn. Plancii honorem consumerem, quod ejus in me
 74 meritum tibi etiam gratum esse dicebas. Nihil autem me novi, nihil temporis causa dicere, nonne etiam illa testis est oratio, quæ est a me prima habita in senatu? in qua cum perpaucis nominatim egissem gratias, quod omnes enumerari nullo modo possent, scelus autem esset quemquam præteriri, statuissimque eos solum nominare, qui causæ nostræ duces & quasi signiferi fuissent; in his Plancio gratias egi. Recitetur oratio, quæ propter rei magnitudinem dicta de scripto est: in qua ego homo asutus ei me dedebam, cui nihil magnopere deberem, & hujus tanti officii servitatem adstringebam testimonio sempiterno. Nolo cetera, quæ a me mandata sunt litteris, recitare: prætermitto, ne aut proferre videar ad tempus, aut eo genere uti litterarum, quod meis studiis aptius, quam consuetudini judiciorum, esse videatur.

31 Atque etiam clamitas, Laterensis: Quo-
 75 usque ista dicis? nihil in Cispio profecisti: obsoletæ jam sunt preces tuæ. De Cispio minime tu objicies, quem ego, de me bene meritum quia, te teste, cognoveram, te eodem

auctore defendi? & ei dices, *Quousque*, quem
 negas, quod pro Cispio contenderit, impe-
 trare potuisse? Nam istius verbi, *Quousque*,
 hæc poterat esse invidia: Datus est tibi ille:
 condonatus ille: non facis finem: ferre non
 possumus. Ei quidem, qui pro uno labora-
 rit, & ipsum id non obtinuerit, dici, *Quo-
 usque*, irridentis magis est, quam reprehen-
 dentis. nisi forte ego unus ita me gessi in ju-
 diciis; ita & cum his & inter hos vixi; is in
 causis patronus, is in republica civis & sum
 & semper fui, solus ut a te constituar, qui
 nihil a iudicibus debeam umquam impetrare.
 Et mihi lacrymulam Cispiani iudicii objectas. 76
 sic enim dixisti: *Vidi ego tuam lacrymulam.*
 Vide, quam me verbi tui poeniteat. non
 modo lacrymulam, sed multas lacrymas, &
 fletum cum singultu videre potuisti. An ego,
 qui meorum lacrymis, me absente, commo-
 tus, similtates, quas mecum habebat, de-
 posuisset, meæque salutis non modo non op-
 pugnator, (ut inimici mei putarant) sed
 etiam defensor fuisset, hujus in periculo non
 dolorem meum significarem? Tu autem, La- 77
 terensis, qui tum lacrymas meas gratas esse
 dicebas, nunc easdem vis invidiosas videri.

32 Negas, tribunatum Plancii quidquam attulisse adiuvanti dignitati meæ. atque hoc loco (quod verissime facere potes) L. Racilii, fortissimi & constantissimi viri, divina in me merita commemoras: cui quidem ego, sicut in Plancio, numquam dissimulavi me plurimum debere, semperque præ me feram. Nullas enim sibi ille neque contentiones, neque inimicitias, neque vitæ dimicationes, nec pro republica, nec pro me defugiendas putavit. Atque utinam, quam ego sum in illum gratus, tam licuisset, per hominum vim, & injuriam populi Romani, ei gratiam referri! Sed, si non eadem contendit in tribunatu Plancius; existimare debes, non huic voluntatem defuisse, sed me, cum jam Plancio deberem, Racilii beneficiis fuisse
78 contentum. An vero putas, iudices idcirco minus mea causa facturos, quod me esse gratum crimineris? an, cum populus Romanus illo senatusconsulto, quod in monumento Marii factum est. quo mea salus omnibus est gentibus commendata, uni Cn. Plancio gratias egerit, (unus enim fuit de magistratibus defensor salutis meæ, cui senatus pro me gratias agendas putavit,) ei ego a me referendam gratiam non putem? Atqui, hæc

cum vides, quo me tandem animo in te putas esse, Laterensis? ullum esse tantum periculum, tantum laborem, tantam contentionem, quam ego non modo pro salute tua, sed etiam pro dignitate defugerem? Quo quidem etiam magis sum, non dicam miser, (nam hoc quidem abhorret a virtute verbum,) sed certe exercitus: non quia multis debeo, (leve enim onus, beneficii gratia,) sed quia sæpe concurrat, propter aliquorum de me meritorum inter ipsos contentiones, ut eodem tempore in omnes verear ne vix possim gratus videri. Sed ego hoc meis ponderibus 79 examinato, non solum quid cuique debeam, sed etiam quid cuiusque intersit, & quid a me cuiusque tempus poscat. Agitur studium 33 tuum, vel etiam, si vis, existimatio, laus, ædilitas: at Cn. Plancii salus, patria, fortunæ. Salvum tu me esse cupisti; hic fecit etiam, ut esse possim. distineor tamen & divellor dolore, & in causa dispari offendi te a me, doleo: sed, medius fidius, multo citius meam salutem pro te abjecero, quam Cn. Plancii salutem tradidero contentioni 80 tuæ. Etenim, iudices, cum omnibus virtutibus me affectum esse cupiam, tamen nihil est, quod malim, quam me & gratum esse,

& videri. Hæc est enim una virtus non solum maxima, sed etiam mater virtutum omnium reliquarum. Quid est pietas, nisi voluntas grata in parentes? qui sunt boni cives, qui belli, qui domi de patria bene merentes, nisi qui patriæ beneficia meminerunt? qui sancti, qui religionum colentes, nisi qui meritam diis immortalibus gratiam justis honoribus, & memori mente persolvunt? Quæ potest esse jucunditas vitæ, sublatis amicitiiis? quæ porro amicitia potest esse inter ingratos?

81 Quis est nostrum liberaliter educatus, cui non educatores, cui non magistri sui, atque doctores, cui non locus ille mutus ipse, ubi altus aut doctus est, cum grata recordatione in mente versetur? Cujus opes tantæ esse possunt, aut umquam fuerunt, quæ sine multorum amicorum officiis stare possint? quæ certe, sublata memoria & gratia, nullæ existare possunt. Equidem nil tam proprium hominis existimo, quam non modo beneficio, sed etiam benevolentiae significatione alligari: nihil porro tam inhumanum, tam immane, tam ferum, quam committere, ut beneficio non dicam indignus, sed victus esse videare.

82 Quæ cum ita sint, jam succumbam, Laterensis, isti tuæ orationi; in eo ipso, in quo

nihil potest esse nimium, quoniã ita tu vis, nimium me gratum esse concedam: petamque a vobis, iudices, ut eum beneficio complectamini, quem qui reprehendit, in eo reprehendit, quod gratum præter modum dicat esse. Neque enim ad negligendam meam gratiam debet valere, quod dixit idem, vos nec nocentes, nec litigiosos esse, quo minus me apud vos valere oporteret. Quasi vero in amicitia mea non hæc præfidia (si qua forte sunt in me) parata semper amicis esse maluerim, quam necessaria. Etenim ego de me tantum audeo dicere, amicitiam meam voluptati pluribus, quam præsidio fuisse: meque vehementer vitæ meæ pœniteret, si in mea familiaritate locus esset nemini, nisi litigioso, aut nocenti.

Sed hoc nescio quomodo frequenter in ³⁴ me conguessisti, saneque in eo creber fuisti, ⁸³ te idcirco in ludos causam conijcere noluisse, ne ego, mea consuetudine, aliquid de then-
sis, misericordiæ causa, dicerem; quod in aliis ædilibus ante fecissem. Nonnihil egisti hoc loco. nam mihi eripuisti ornamentum orationis meæ. deridebor, si mentionem then-
sorum fecero, cum tu id prædixeris. sine then-
sis autem quid potero dicere? Hic etiã

addidisti, me idcirco mea lege ex isto ambitu
traxisse, ut miserabiliores epilogos possem
dicere. Non vobis videor cum aliquo decla-
matore, non cum laboris & fori discipulo
84 disputare? Rhodi enim, inquit, non fui. me
vult fuisse: sed fui, inquit, Nicææ (puta-
bam in Vaccæis dicturum) bis [in Bithynia].
Si locus habet reprehensionis ansam aliquam,
nescio cur severiorem Nicæam putes, quam
Rhodum: si spectanda causa est; & tu in
Bithynia summa cum dignitate fuisti, & ego
Rhodi non minore. Nam, quod in eo me
reprehendisti, quod nimium multos defen-
derim; utinam & tu, qui potes, & ceteri,
qui defugiunt, vellent me labore hoc levare!
sed fit vestra diligentia, qui in causis pon-
derandis omnes repudiatis, ut ad nos ple-
ræque confluant, qui miseris & laborantibus
85 nihil negare possumus. Admonuisti etiam,
quod in Creta fuisses, aliquid in petitionem
tuam dici potuisse: me id perdidisse. Uter
igitur nostrum est cupidior dicti? egone, qui,
quod dici potuit, non dixerim; an ut, qui
etiam ipse in te dixeris? Te ajebas de tuis
rebus gestis nullas litteras misisse, quod mi-
hi meæ, quas ad aliquem misissem, obfuis-
sent. quas ego mihi obfuisse non intelligo;
reipublicæ video prodesse potuisse.

Sed sunt hæc leviora : illa vero graviora ³⁵
 atque magna, quod meum discessum, quem ⁸⁶
 sæpe defleras, nunc quasi reprehendere &
 subaccusare voluisti. dixisti enim, non auxi-
 lium mihi, sed me auxilio defuisse. Ego vero
 fateor mehercule, quod viderim mihi auxi-
 lium non deesse, idcirco me illi auxilio pe-
 percisse. qui enim status, quod discrimen,
 quæ fuerit in republica tempestas illa, quis
 nescit? Tribunitius me terror, an consularis
 furor movit? decertare mihi ferro magnum
 fuit cum reliquiis eorum, quos ego floren-
 tes atque integros sine ferro viceram? Con-
 sules post hominum memoriam tæterrimi at-
 que turpissimi, sicut & illa principia, & hi
 recentes rerum exitus declararunt; quorum
 alter exercitum perdidit, alter vendidit; em-
 tis provinciis, a senatu, a republica, a bo-
 nis omnibus defecerant: qui exercitibus, qui
 armis, qui opibus plurimum poterant, cum,
 quid sentirent, nesciretur, furialis illa vox
 nefariis stupris, religiosis altaribus effemi-
 nata, secum & illos & consules facere, acer-
 bissime personabat. egentes in locupletes,
 perdit in bonos, servi in dominos armaban-
 tur. Aderat mecum senatus, & quidem ve- ⁸⁷
 ste mutata: quod pro me uno post hominum

memoriam publico consilio susceptum est.
 Sed recordare, qui tum fuerint consulum
 nomine hostes, qui soli in hac urbe senatum
 senatui parere non siverint; edictoque suo
 non luctum patribus conscriptis, sed luctus
 indicia ademerint. Aderat mecum cunctus
 equester ordo: quem quidem in concionibus
 saltator ille [Catilinæ] consul, proscriptionis
 denuntiatione terrebat: at tota Italia conve-
 nerat; cui quidem belli intestini & vastitatis
 36 metus inferebatur. Hisce ego auxiliis stu-
 dentibus atque incitatis uti me, Laterensis,
 potuisse confiteor; sed erat non jure, non
 legibus, non disceptando decertandum: (nam
 profecto, præsertim tam bona in causa, num-
 quam, quo ceteri sæpe abundarunt, id mihi
 ipsi auxilium meum defuisset :) armis fuit,
 armis, inquam, fuit dimicandum; quibus a
 servis atque a servorum ducibus cædem fieri
 senatus & bonorum, reipublicæ exitiosum
 88 fuisset. Vinci autem improbos a bonis, fa-
 teor fuisse præclarum, si finem eum vincendi
 viderem: quem profecto non videbam. Ubi
 enim præsto fuisset mihi aut tam fortis con-
 sul, quam L. Opimius? quam C. Marius?
 quam L. Flaccus? quibus ducibus impro-
 bos cives respublica vicit armatis: aut, si

minus fortes, attamen tam justi, quam P. Mucius, qui arma, quæ privatus P. Scipio sumferat, ea, Ti. Graccho interemto, jure optimo sumta esse defendit? Effet igitur pugnandum cum consulibus. nihil amplius dico, nisi illud, Victoriæ nostræ graves adversarios paratos; interitus nullos ultores esse videbam. Hisce ego auxiliis salutis meæ 89 si idcirco defui, quia nolui dimicare; fatebor, id quod vis, non mihi auxilium, sed me auxilio defuisse. sin autem, quo majora studia in me bonorum fuerunt, hoc iis magis consulendum & parcendum putavi; tu id in me reprehendis, quod Q. Metello laudi datum est, hodieque est, & semper erit maximæ gloriæ? quem, ut potes ex multis audire, qui tum affuerunt, constat, invitissimis viris bonis, cessisse; nec fuisse dubium, quin contentione & armis superior posset esse. Ergo ille cum suum, non cum senatus factum defenderet; cum perseverantiam sententiæ suæ, non salutem reipublicæ retinisset; tamen, quod illud voluntarium vulnus accepit, justissimos omnium Metellorum & clarissimos triumphos gloriæ laude superavit, quod & illos ipsos improbissimos cives interfici noluit, &, ne quis bonus interiret

in eadem cæde, providit: ego, tantis periculis propositis, cum, si victus essem, interitus reipublicæ, si vicissem, infinita dimicatio pararetur, committerem, ut idem perditor reipublicæ nominarer, qui servator
37 fuisset? Mortem me timuisse dicis. Ego
90 vero ne immortalitatem quidem contra rempublicam accipiendam putarem, nedum emori cum pernicie reipublicæ vellem. nam, qui pro republica vitam dediderunt, (licet me desipere dicatis,) numquam mehercule eos mortem potius, quam immortalitatem assequutos putavi. Ego vero, si tum illorum impiorum ferro ac manu concidissem, in perpetuum respublica civile præsidium salutis suæ perdidisset. Quin etiam, si me vis aliqua morbi, aut natura ipsa consumsisset; tamen auxilia posteritatis essent imminuta, quod peremtum esset mea morte id exemplum, qualis futurus in me retinendo fuisset senatus, populusque Romanus. An, si umquam in me vitæ cupiditas esset, ego mense Decembri mei consulatus, omnium parricidarum tela commossem? quæ, si viginti quiessem dies, in aliorum jugulum consulum recidissent. Quamobrem, si vitæ cupiditas contra rempublicam est turpis, certe multo

mortis cupiditas mea tūrpior fuisset cum per-
nicie civitatis.

Nam quod te in republica liberum esse 91
gloriatu es, id ego & fateor & lætor, &
tibi etiam in hoc gratulor: quod me autem
negasti, in eo neque te, neque quemquam
diutius patiar errare. Nam, si quis idcirco 38
aliquid de libertate mea deminutum putat,
quod non ab omnibus eisdem, a quibus an-
tea solitus sum dissentire, dissentiam; pri-
mum, si bene de me meritis gratum me præ-
beo, non desino incurrere in crimen homi-
nis nimium memoris, nimiumque grati: sin
autem, sine ullo reipublicæ detrimento, re-
spicio etiam aliquando salutem tum meam,
tum meorum; certe non modo non sum re-
prehendus, sed etiam, si ruere vellem,
boni viri me, ut id ne facerem, rogarent.
Res vero ipsa publica, si loqui posset, age- 92
ret mecum, ut, quoniam sibi servissem sem-
per, numquam mihi; fructus autem ex sese
non, ut oportuisset, lætos & uberes, sed
magna acerbitate permixtos, tulissem, ut
jam mihi servirem, consulerem meis: se non
modo satis habere a me, sed etiam vereri,
ne parum mihi pro eo, quod tum a me ha-
beret, reddidisset. Quid, si horum ego nihil 93

cogito? & idem sum in republica, qui fui
semper? tamenne tu libertatem requires
meam? quam tu ponis in eo, si semper cum
iis, quibuscum aliquando conterdimus, de-
pugnemus. quod est longe fecus. Stare enim
omnes debemus, tamquam in orbe aliquo
reipublicæ, qui quoniam versatur, eam de-
ligere partem, ad quam nos illius utilitas,
39 salusque converterit. Ego autem Cn. Pom-
pejum, non dico auctorem, ducem, defen-
sorem salutis meæ, (nam hæc privatim for-
tasse officiorum memoriam & gratiam quæ-
runt,) sed dico hoc, quod ad salutem rei-
publicæ pertinet: ego eum non tuear, quem
omnes in republica principem esse concedant?
ego C. Cæsaris laudibus desim, quas primum
populi Romani, nunc etiam senatus, cui me
semper addixi, plurimis atque amplissimis
judiciis videam esse celebratas? Tum her-
cule me confitear, non iudicium aliquod ha-
buisse de reipublicæ utilitate, sed hominibus
94 amicum aut inimicum fuisse. An, cum vi-
deam navem secundis ventis cursam tenen-
tem suam, si non eum petat portum, quem
ego aliquando probavi, sed alium non minus
tutum atque tranquillum; cum tempestate
pugnem periculose potius, quam illi, salute
præsertim

præsertim propofita, obtemperem & paream? Neque enim inconstantis puto, ſententiam, tamquam aliquod navigium atque curſum, ex reipublicæ tempeſtate moderari. Ego vero hæc didici, hæc vidi, hæc ſcripta legi: hæc de ſapientiffimis & clariffimis viris, & in hac republica, & in aliis civitatibus monumenta nobis, litteræ, prodiderunt: non ſemper eaſdem ſententias ab iisdem, ſed, quascunque reipublicæ ſtatus, inclinatio temporum, ratio concordiæ poſtularet, eſſe defendendas. quod ego & facio, Laterenſis, & ſemper faciam; libertatemque, quam in me requiris, quam ego neque dimiſi umquam, neque dimittam, non in pertinacia, ſed in quadam moderatione poſitam putabo.

Nunc venio ad illud extremum, quod 40 dixiſti, dum Plancii in me meritum verbis⁹⁵ extollerem, me arcem facere ex cloaca, lapidemque e ſepulchro venerari pro deo. neque enim mihi infidiarum periculum ullum, neque mortis fuiſſe. Cujus ego temporis rationem explicabo brevi, neque invitus. nihil enim ex meis eſt temporibus, quod minus pervagatum, quodque minus aut mea commemoratione celebratum fit, aut hominibus auditum atque notum. Ego enim,

Laterensis, ex illo incendio legum, juris, senatus, bonorum omnium, cedens, cum mea domus ardore suo deflagrationem urbi atque Italiae toti minaretur, nisi quievisssem; Siciliam petivi animo, quæ & ipsa erat mihi, sicut domus una, conjuncta; & obtinebatur a C. Virgilio, quocum me uno vel maxime cum vetusta amicitia, tum mei fratris collegia, tum respublica sociarat. Vide nunc caliginem temporum illorum. Cum ipsa pæne insula mihi sese obviam ferre vellet; prætor ille ejusdem tribuni plebis concionibus, propter eandem reipublicæ causam sæpe vexatus, nihil amplius dico, nisi me in Siciliam venire noluit. Quid dicam? C. Virgilio, tali civi & viro, benevolentiam in me, memoriam communium temporum, pietatem, humanitatem, fidem defuisse? Nihil, judices, est eorum: sed, quam tempestatem nos vobiscum non tulissimus, metuit, ut eam ipse posset opibus suis sustinere. Tum, consilio repente mutato, iter a Vibone Brundisium terra petere contendi. nam maritimos cursus præcludebat hiemis magnitudo.

41 Cum omnia illa municipia, quæ sunt a Vibone Brundisium, in fide mea, judices, essent; iter mihi tutum, multis minitantibus,

magno cum suo metu præstiterunt. Brundium veni, vel potius ad mœnia accessi. Urbem unam mihi amicissimam declinavi, quæ se vel potius exscindi, quam, e suo complexu ut eriperer, facile pateretur. In hortos me M. Lenii Flacci contuli: cui cum omnis metus, publicatio bonorum, exsilium, mors proponeretur, hæc perpeti, si acciderent, maluit, quam custodiam mei capitis dimittere. Hujus ego, & parentis ejus, prudentissimi atque optimi senis, & utriusque filii manibus, in navi tuta ac fideli collocatus, eorumque preces & vota de meo reditu exaudiens, Dyrrhachium, quod erat in fide mea, petere contendi. Quo cum venissem, 98 cognovi, id quod audieram, refertam esse Græciam sceleratissimorum hominum ac nefariorum: quorum impium ferrum, ignesque pestiferos meus ille consulatus e manibus extorserat: qui antequam de meo adventu audire potuissent, cum tantum abessent aliquorum dierum viam, in Macedoniam, ad Planciumque perrexî. Hic vero simul atque me mare transisse cognovit, (audi, audi, atque attende, Laterensis, ut scias, quid ego Plancio debeam, confiteareque aliquando, me, quod faciam, & grate, & pie facere:

huic, quæ pro salute mea fecerit, si minus profutura sint, obesse certe non oportere) nam, simulac me Dyrrhachium attigisse audivit; statim ad me, lictoribus dimissis, insignibus abjectis, veste mutata, profectus est.

99 O acerbam mihi, iudices, memoriam temporis illius & loci, cum hic in me incidit, cum complexus est, consperfitque lacrymis, nec loqui præ mœrore potuit! o rem cum auditu crudelem, tum visu nefariam! o reliquos omnes dies, noctesque eas, quibus iste a me non recedens, Theffalonicam me, in quæstoriumque perduxit! Hic ego nunc de prætore Macedoniæ nihil dicam amplius, nisi, eum & civem optimum semper, & mihi amicum fuisse; sed eadem timuisse, quæ ceteros. Cn. Plancium fuisse unum, non, qui minus timeret, sed, si acciderent ea, quæ timerentur, mecum ea subire & perpeti vel-

100 let. Qui, cum ad me L. Tubero, meus necessarius, qui fratri meo legatus fuisset, decedens ex Asia venisset, easque infidias, quas mihi paratas ab exsulibus conjuratis audierat, animo amicissimo detulisset; in Asiam me ire (propter ejus provinciæ mecum & cum meo fratre necessitudinem) comparantem, non est passus: vi me, inquam, Plancius,

& complexu suo retinuit, multosque menses a capite meo non discessit, abjecta quæstoria persona, comitisque sumta.

O excubias tuas, Cn. Planci, miseras! 101
 o flebiles vigilias! o noctes acerbas! o cu- 42
 stodiam etiam mei capitis infelicem! si quidem ego tibi vivus non profum, qui fortasse mortuus profuissem. memini enim, memini, neque umquam obliviscar noctis illius, cum tibi vigilanti, assidenti, mœrenti, vana quædam miser, atque inania, falsa spe inductus, pollicebar; me, si effem in patriam restitutus, præsentem, tibi gratiam relaturum: sin autem vitam mihi fors ademisset, aut vis aliqua major reditum peremisset; hos, hos (quos enim ego tum alios animo intuebar?) omnia tibi illorum laborum præmia pro me persoluturos. Quid me adspectas? quid mea promissa repetis? quid meam fidem imploras? nihil tibi ego tum de meis opibus pollicebar, sed de horum erga me benevolentia promittebam: hos pro me lugere, hos gemere, hos decertare pro meo capite, vel vitæ periculo velle videbam: de eorum desiderio, luctu, querelis quotidie aliquid tecum simul audiebam: nunc timeo, ne nihil tibi, præter lacrymas, queam reddere, quas

tu in meis acerbitatibus plurimas effudisti.
102 Quid enim possum aliud, nisi mœrere? nisi
flere? nisi te cum mea salute complecti? sa-
lutem tibi iidem dare possunt, qui mihi red-
diderunt. Te tamen, exsurge quæso, re-
tinebo & complectar; nec me solum depre-
catorem fortunarum tuarum, sed comitem,
sociumque profitebor: atque (ut spero) ne-
mo erit tam crudeli animo, tamque inhu-
mano, nec tam immemor, non dicam meo-
rum in bonos meritorum, sed bonorum in
me, qui a me mei servatorem capitis divel-
lat ac distrahat. Non ego meis ornatum be-
neficiis a vobis deprecor, iudices, sed cu-
stodem salutis meæ: non opibus contendo,
non auctoritate, non gratia; sed precibus,
sed lacrymis, sed misericordia: mecumque
vos simul hic miserrimus, & optimus obte-
statur parens, & pro uno filio duo patres
103 deprecamur. Nolite, iudices, per vos, per
fortunas vestras, per liberos vestros, inimi-
cis meis, his præsertim, quos ego pro vestra
salute suscepi, dare lætitiâ, gloriântibus
vos jam oblitos mei, salutisque ejus, a quo
mea salus conservata est, hostes existisse.
Nolite animum meum debilitare tum luctu,
tum etiam metu commutatæ vestræ volun-

tatis erga me: finite me, quod vobis fretus huic sæpe promissi, id a vobis ei persolvere. Teque, C. Flavi, oro & obtestor, qui meo-¹⁰⁴rum consiliorum in consulatu socius, periculorum particeps, rerum, quas gessi, adjutor fuisti, meque non modo salvum semper, sed etiam ornatum, florentemque esse voluisti; ut mihi per hos conserves eum, per quem me tibi & his conservatum vides. Plura ne dicam, tuæ me etiam lacrymæ impediunt, vestræque, judices, non solum meæ: quibus ego, magno in metu meo, subito inducor in spem, vos eosdem in hoc conservando futuros, qui fueritis in me; quoniam istis vestris lacrymis de illis recordor, quas pro me sæpe & multum profudistis.

